

INEDIT – MIHAI VITEAZUL ȘI ORAȘUL TG-MUREȘ

Milandolina-Beatrice DOBOZI

O arhivă, indiferent de creatorul ei, este o posibilă sursă permanentă de surprize pentru cel ce are răbdarea necesară de a parcurge, în totalitate, înscrisurile existente, unele, aparent, neimportante, scrise în grabă, sub forma unor simple note, pe care, ai tentația de a le ignora, mai ales când nu sunt semnate sau nu au nici un fel de elemente de identificare. În această categorie se înscrie și documentul dat publicității mai jos, păstrat în arhiva Colegiului reformat din Tîrgu-Mureș.¹ Nu avem nici un fel de date referitoare la cel care a scris, când și de ce această piesă documentară a ajuns în arhiva școlii. Consemnarea este făcută pe un sfert de coală, în limba maghiară, cu inserții latinești, fără semnătură, fără vreun sigiliu; singurul indiciu precis este datarea – 18 septembrie 1600.

Așa cum rezultă din notița de pe verso, avem de-a face cu menționarea unui eveniment privat întru neuitare pentru generațiile următoare. Este vorba de o familie formată din cel puțin trei persoane – tatăl și doi fii – cel mai mare dintre aceștia din urmă fiind persoana care a scris textul de bază. Rândurile de pe verso sunt scrise de altcineva, mai târziu, dezvăluind că era vorba de un nepot al autorului. Ce poveste ne spune textul de numai 14 rânduri? Că juzii orașului Tg-Mureș, pe baza unei scrisori emise de voievodul Mihai, au contestat valabilitatea documentelor legate de un imobil din urbea amintită, aflat în proprietatea tatălui și fratelui cel mic. Contestarea a avut un efect profund negativ asupra celor menționați, pentru că ei și-au pierdut statutul nobiliar, fiind trecuți în rândul oamenilor simpli, obligați la plata dărilor. Anonimul scriitor spera ca, în viitor, pe calea justiției, actele contestate de autorități să fie reevaluate, să li se admită valabilitatea, ceea ce ar fi dus la reabilitarea sa și a moștenitorilor săi, în sensul, probabil, al reobținerii titlului de nobil. Argumentul său era deosebirea de statut între cei doi principii, semnatori ai documentelor în discuție. Emitentul actelor contestate era apreciat ca legitim („dignis personis legitimus”), spre deosebire de „Mihali Vaida”, autorul scrisorii folosite de conducerea orașului, ca instrument de invalidare, un „illegitimus Tirranus”. Anul actului în discuție lămurește, indiscutabil, faptul că cel din urmă nu putea fi decât Mihai Viteazul, artizanul primei și scurtei uniri a celor trei principate. Ilegitimitatea lui anula validitatea scrisorii semnate de principele român și utilizată de autorități împotriva rudelor sale apropiate și, implicit, a lui.

În ceea ce privește datarea integrală – 18 septembrie 1600 – și asupra acesteia trebuie aduse câteva lămuriri. Istoria noastră a reținut această zi ca cea a înfrângerii lui Mihai Viteazul în lupta de la Mirăslău. Deoarece se vorbește la sfârșitul notiței de scoaterea din țară, cu „puterea armată”, a „tiranului”, am fi tentați să credem

1 SJAN Mureș, Colegiul Reformat Tg-Mureș – Chestiuni economice, inv. 1496, nr. 398.

că emitentul nostru anonim știa de rezultatul înfruntării petrecută în aceeași zi. Însă, în opinia noastră, el a folosit calendarul iulian, data corectă a documentului, conform calendarului gregorian, în vigoare atunci, ca și acum, fiind cea de 27 sau 28 octombrie 1600.

Pentru că scurtul text nu oferă nici un indiciu care să dezlege misterul condeierului, putem face numai unele supoziții. În urma unor cercetări efectuate, fără a le considera exhaustive, expunem o astfel de supoziție. În 20 decembrie 1599, din Alba Iulia, Mihai Viteazul aproba cererea orașului Tg-Mureș ca doar cei numiți în decretul său să fie validați ca nobili, toți ceilalți „cari se dau de nobilimeși... să facă orașului aceleași slujbe ca și oamenii de rând, fără privilegiile nobilitare.” Nobilii din urbea de pe Mureș, acceptați ca atare de voievod, erau: Ioannes și Thomas Keopecyz, Stephanus Literatus, Paulus, Thomas și Michael Koncy, Valentinus Mészáros și Stephanus Bodó.² Așa cum rezultă din textul de mai jos, a fost cel puțin o persoană nemulțumită de această decizie princiară, anonimul nostru considerând că rudele sale amintite și, implicit el, au fost pe nedrept scoși din rândul nobililor. În continuarea ipotezei, bănuim că ar fi vorba de familia Iszlai, un Thomas Iszlai din Tg-Mureș (în orig. „Zekely Vasarhely”, vechea denumire a orașului – n.n.) fiind înnobilit de principele Sigismund Báthory, înainte de 1598. Nu știm când s-a întâmplat această înnobilitare, dar în 21 februarie, nobilul era chemat la ordine de principe, în sensul că i se cerea să respecte legile urbei în care locuiește.³ Se pare că acel Iszlai intrase în conflict cu oficialii orașului, nevrând să se supună reglementărilor impuse locuitorilor, fie ei și nobili. După numai patru zile, la 25 februarie, un nou ordin princiar stipula obligația aceluiși Thomas Iszlai să se prezinte la curte, în fața lui Sigismund Báthory, întrucât împotriva lui s-au plâns juzii orașului Tg-Mureș că nu respectă legile.⁴ Probabil, în anii următori, conflictul Iszlai – oraș a continuat, autoritățile continuând să-l reclame pe nobil și voievodului Mihai, care, până la urmă, a emis acea dispoziție, dând recunoaștere nobiliară doar celor amintiți în documentul din decembrie 1599. Și astfel Thomas Iszlai și apropiații săi au trecut în rândul celor supuși dărilor. Conexând informațiile din cele trei documente, putem prezuma că un fiu mai mic al celui Thomas Iszlai a scris cele de mai jos, pentru ca urmașii săi să știe și să nu uite.

Autorul necunoscut utilizează exclusiv alfabetul latin, chiar și în cazul literelor/sunetelor specifice de tipul **ö** sau **ü**, semnalate prin combinații literale (**eo**) ori un alt semn grafic (**w**). Lipsesc total accentele, iar pentru **y** se folosește **i**, **sz** și **z** sunt înlocuite cu chirilicul **și**, respectiv **v** cu **u/w**. Mai precizăm, în încheiere, că fiind vorba de un monument de limbă, textul a fost transliterat în integralitatea

2 Dr. Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești (1586-1599)*, Editura Cartea Românească, București, 1932, vol. V, p. 346-347, doc. nr. 238, document în limba latină.

3 SJAN Mureș, Primăria Tg-Mureș – Acta Politica, nr. 67/1598, f. 1; doc. în l. latină.

4 Idem, nr. 66/1598, f. 1; doc. în l. latină.

lui. Întrucât documentul este oarecum uzat, în paranteze unghiulare am semnalat literele ilizibile.

Transcriere⁵

Vasarhely hazrol ualo nemes es egieb fele leuelek, mellieket noha ez jelen valo 1600 eztendeoben, az Vasarheli Birak polgarok Mihali Va<i>da leuelere kepest megh nem tartottak, mert Apamat eoczemet ado fizetõie paraszta teottik: Mi<n>d az altal, suo tempore teoruenielis megh kel lattatni, ha kwleomben heliere nem allathatni az leuelek uigorat, ha az eo leuelek inualidalhatta-e, melliet Mihali Vaidatol ueottek, ezeket az leueleket, feokeppen respectu mei et meorum heredum, mert ezeket dignis personis legitimus Princeps, az eoueket peneg illegitimus Tirranus atta. Az okon fegiuerrelis wezettet ki ez orzagbol. Anno 1600. 18 Septembre

Verso: Szüle Atyám testvér Báciája minutája pro memoria megh kel tartani

Nr. 112

Traducere

Scrisorile nobiliare și altfel de scrisori despre casa din Oșorhei, pe care, în anul curent 1600, în baza scrisorii lui Mihai Vodă, juzii și jurații din Oșorhei nu le-au luat în seamă, făcându-i pe tatăl și pe fratele meu mai mic țărani plătitori de dare. De aceea, la vremea convenită va trebui încercat pe calea legii, dacă nu s-ar putea restabili valabilitatea acestor scrisori, dacă scrisoarea lor primită de la Mihai Vodă a putut invalida aceste scrisori, mai ales pentru reabilitarea persoanei mele și a moștenitorilor mei, deoarece acestea au fost date de un principe legitim, persoană vrednică, pe când a lor, de tiranul ilegitim. Din acest motiv, cu puterea armată a fost scos din această țară.

Anul 1600, 18 septembrie.

Verso:

Minuta fratelui tatălui meu, care trebuie păstrată de aducere aminte

Nr. 112

5 Transcrierea și traducerea a fost verificată și corectată de acad. dr. Pál-Antal Sándor, care a avut bunăvoința să ne indice câteva piste de cercetare în încercarea de a clarifica subiectul documentului; pentru toate acestea îi aducem calde mulțumiri.

Vasarbeci házrol való Nemes es egyéb
 fele leuczek, mellicket noba ez Jelen való 1600
 Etendecoben, az Vasarbeci Biral palgarok Mihai
 Va da leuclore kepest megd nem tartottak mert
 Azamat kezendet aho fizetdie parasta tettik:
 Az az atal, suo tempore teoruetmelis meg kel
 lattan, ba Kulcomben Seherz nem allatpatti
 az leuclek ugorat, ba az es leuclek musidals
 aupa meffiet Mihai Vaidatal ucorik ezeket
 az leuczeket, feokcppen respectu mei et meorum
 Serodum, mest ezeket dignis personis legitimus
 Princeps, az coucket peneq illegitimus pmanus
 ata, Az olen fejuvorchis vezettet li ez
 orzagbol. Anno 1600. 18 Septembris.
 C. B. - 11/12 (398)

**UNPUBLISHED – MIHAI VITEAZUL AND THE CITY OF
 TÎRGU-MUREȘ
 (SUMMARY)**

This is a previously unpublished document found in the Archives of the Mures county, in the „Tg. Mures Reformed College Fund – Economic Issues Series”. It is a short, unsigned note, dated September 18, 1600, written in Hungarian. The author wished to pass on to his successors a piece of information related to an event important to his family, namely the fact that local authorities contested his father’s and younger brother’s ownership of a building. His family’s claim was based on a letter issued by Mihai Viteazul, the annulment of which had major repercussions on them, as they lost their nobility. The author considered that the deed of annulment was unjust as it was issued by an illegitimate prince.